

Met de hulp van Spiderman

Op weg naar koud elektronisch toezicht

TOM VANDER BEKEN^a

Panopticon, 34 (2), 73-79
© 2013 MAKLU | ISSN 0771-1409 | MAART 2013

^a Hoogleraar, Vakgroep Strafrecht en Criminologie, Universiteit Gent (Corresp.: Tom.Vanderbeken@ugent.be).

1. HOE HET BEGON

Het lokaliseren, volgen en controleren van mensen aan de hand van technologie is een gedachte die de mens al lang bezig houdt. In jaren '60 van vorige eeuw ontwierp een Harvardonderzoeker een eerste prototype van systeem met zenders en een lichtgevende kaart waarop de locatie van een persoon kan worden aangegeven en gevolgd. Maar het verhaal wil dat het een strip van Spiderman was die in 1983 een Amerikaanse rechter inspireerde om als eerste een veroordeelde onder elektronisch toezicht te plaatsen (DAEMS *et al.* 2009).

Het elektronisch toezicht duikt de Belgische politiek binnen via discussies over de voorlopige hechtenis. Al lang is men op zoek naar alternatieven voor het opsluiten van beklaagden (DECLERCQ, 1974). Het eerste voorstel tot invoering van huisarrest waarbij een verdachte, als alternatief voor de voorlopige hechtenis, zich dagelijks minstens eenmaal en ten hoogste tweemaal diende aan te melden in een aangeduid politie- of rijkswachtkantoor, werd in dit blad gepubliceerd (DE WILDE, 1982) en later ook bekritiseerd (VERBEKE, 1982). In 1988 kwam het thema via een voorstel van senator Blanpain weer boven: een bevel tot arrest ter woonplaats zou omschrijven gedurende welke tijdstippen de verdachte ten huize, of op een plaats hem daartoe door de onderzoeksrechter aangewezen, dient te verblijven (BEYENS, 1996). Bij de voorbereiding van de wet betreffende de voorlopige hechtenis van 1990 was de kwestie weer aan de orde, maar bleek de weerstand tegen iets als huisarrest groot. In de parlementaire voorbereiding werd zelfs gesteld dat het aan een verdachte opleggen van een verbod om het appartement of de woning waar hij verblijft te verlaten de waardigheid van de mens zou aantasten (PARL. ST., SENAAT, 1988-1989: 108).

Niettemin duiken de eerste vragen en discussies rond elektronische vormen van huisarrest iets later al weer op. Een onderzoek rond privatisering van gevangenis en zag dit fenomeen vanuit het buitenland in België aankomen en vroeg zich af of de *“opkomst van het elektronisch huisarrest slechts een modeverschijnsel is, ingegeven door de huidige fascinatie voor technologische ontwikkelingen, of dat het een stap is naar een door (informatie)technologie beheerst strafrecht.”* (BEYENS, SNACKEN en ELAERTS, 1992: 142).

Het was duidelijk dat laatste. Sinds de toenmalige minister van Justitie in 1995 in het parlement over elektronisch toezicht als mogelijk alternatief voor de voorlopige hechtenis een vraag kreeg, is het thema niet meer van de politieke agenda geweest. Hoewel de minister toen zeker niet onverdeeld enthousiast was en een advies dat hij daarover liet

maken allesbehalve positief was, nam hij elektronisch toezicht toch in zijn Oriëntatienota Strafbeleid en Gevangenisbeleid van 1996 op. Opmerkelijk is dat het elektronisch toezicht niet alleen in het kader van voorlopige hechtenis wordt vooropgesteld maar ook als alternatief voor de uitvoering van de gevangenisstraf. Niet veel later dat jaar keurde de Ministerraad een experiment goed dat in 1998 van start kon gaan en elektronisch toezicht mogelijk maakte in het kader van de strafuitvoering. In 2000 wordt de toepassing van het elektronisch toezicht uitgebreid tot het hele land en wordt een Nationaal Centrum voor Elektronisch Toezicht (NCET) opgericht.

2. HET BELGISCHE MODEL ONDER DRUK

Aangezien het elektronisch toezicht zijn weg nog moest zoeken, geen wettelijke verankering had en dus eenvoudig via ministeriële omzendbrieven kon worden aangepast, duurde het een tijd vooraleer het systeem een zekere stabiliteit kreeg. Algemeen wordt gesteld dat vanaf 2002 de contouren van de Belgische invulling van het elektronisch toezicht duidelijk werden. Al snel werd gesproken van een “Belgisch model” waarbij de penologische dimensie (effect op de situatie van de veroordeelde) van de maatregel domineert op het puur systemische (bv. terugdringen kosten, overbevolking,...) (BEYENS en DEVRESSE, 2009). De veroordeelde zit thuis met een enkelband, maar krijgt een individueel en aanpasbaar programma en uurroosters met een relatief grote betrokkenheid van maatschappelijk assistenten bij de opvolging. Er wordt sterk ingezet op de activering van de veroordeelde (werk) maar er zijn ook duidelijke disciplinaire reacties bij niet-naleving van gemaakte afspraken. Dit hyper-geïndividualiseerd Belgisch model vraagt veel organisatie en personele inzet en laat niet toe om aan elke veroordeelde elektronisch toezicht toe te kennen, ook al voldoet die formeel aan een aantal voorwaarden. Elektronisch toezicht is voor sommige veroordeelden immers geen goed alternatief voor de gevangenis omdat zij de vaardigheden en discipline missen om vol te houden of omdat hun sociale en materiële situatie precair is. In het Belgisch model worden dergelijke zaken individueel onderzocht en beoordeeld. Als ontstoppingsmiddel voor de overbevolking in de gevangnissen bleek dit evenwel allesbehalve een wondermiddel waarmee in een eerste periode amper 300 tot 350 mensen uit de gevangenis werden gehouden.

Vanaf 2006 is er heel wat politieke druk om de toepassing van het elektronisch toezicht uit te breiden in het kader van overbevolkingsdiscussies. Dit gebeurde door personeelsuitbreiding, maar vooral door het aanpassen van de toepassingsvoorwaarden van het toezicht. In 2007 werden ook de sociale diensten van het NCET overgebracht naar het directoraat-generaal Justitiehuisen. Deze ontwikkelingen en verlegging van beleidsfocus zorgden ervoor dat de penologische dimensie van het elektronisch toezicht minder dominant werd en sommigen toen al van een licht versie van het Belgisch model spraken (BEYENS en DEVRESSE, 2009; BEYENS en KAMINSKI, 2013).

Met de gedeeltelijke inwerkingtreding van de wetten op de externe rechtspositie en de strafuitvoeringsrechtbanken in 2007 ontstaan in België twee parallelle circuits van elektronisch toezicht in het kader van de strafuitvoering.

Voor langere straffen – in België zijn dat de straffen met een uitvoerbaar gedeelte van meer dan drie jaar – komt de beslissing over het elektronisch toezicht in handen van de strafuitvoeringsrechtbank. Op die manier kunnen veroordeelden aan de achterdeur van de gevangenis vanuit een gevangeniscontext onder elektronisch toezicht worden gesteld. De procedure hiervoor zit vervat in de wet en allerhande uitvoeringsmaatregelen (GOOSSENS, 2009). Voor de oplegging van het elektronisch toezicht krijgt de strafuitvoeringsrechtbank een verslag van de gevangenisdirecteur waarin o.m. ook het akkoord van

de meerderjarige personen die verblijven op de plaats waar het elektronisch toezicht zal worden uitgevoerd, is opgenomen.

Voor kortere straffen – en dat zijn dus straffen waarvan het uitvoerbaar gedeelte drie jaar of minder bedraagt – zit de beslissing om elektronisch toezicht toe te kennen bij de directeur van de gevangenis of de dienst detentiebeheer van het directoraat-generaal Penitentiaire Inrichtingen. Doordat veroordeelden op die manier aan de voordeur van de gevangenis naar het elektronisch toezicht worden georiënteerd, zorgt het elektronisch toezicht er bij die groep veroordeelden voor dat zij niet of nauwelijks naar de gevangenis gaan en hun straf, of toch minstens een gedeelte daarvan, thuis uitzitten. Voor deze categorie veroordeelden wordt in 2008 een omzendbrief gemaakt die een zekere parallel met het systeem van de wetgeving op de externe rechtspositie vertoont. Ook hier wordt de veroordeelde gevraagd om zich schriftelijk akkoord te verklaren met bepaalde instructies en moet er een akkoord zijn van de meerderjarige huisgenoten die betrokken zijn bij de dagelijkse uitvoering van ET (GOOSSENS, 2009).

Omdat prioriteit moet worden gegeven aan de uitvoering van vonnissen van de strafuitvoeringsrechtbank tot elektronisch toezicht (het vonnis waarbij de veroordeelde het recht krijgt om de gevangenis te verlaten dient onmiddellijk te worden uitgevoerd), ontstaan lange wachtlijsten voor het elektronisch toezicht aan de voordeur. Veroordeelden die bij de directeur van de gevangenis worden ontboden om de uitvoering van hun straf te ondergaan, kunnen immers niet meteen een enkelband aangemeten krijgen. Eerst dient onderzocht te worden of ze in aanmerking komen en vervolgens gewacht tot er een enkelband beschikbaar is. In 2011 werden zo 2000 veroordeelden tijdelijk in strafonderbreking geplaatst voor een gemiddelde duur van 54,62 dagen (REKENHOF, 2011: 83).

Op het moment dat deze bijdrage geschreven wordt, hangt een nieuwe omzendbrief voor het elektronisch toezicht voor de veroordelingen tot drie jaar in de lucht. De algemene verwachting is dat het Belgisch model verder zal worden afgebouwd om de wachtlijsten te kunnen wegwerken en meer veroordeelden onder elektronisch toezicht te krijgen. Elektronisch toezicht voor meer veroordeelden mogelijk maken met minder maatschappelijke onderzoeken, huisbezoeken, individuele begeleiding, opvolging en betrokkenheid van huisgenoten, lijkt daarbij het devies.

3. “DE LEEUW IS DE KONING VAN DE DIEREN”: TOEZICHT VIA STEMHERKENNING

Maar er is meer, veel meer. Elektronisch toezicht hoeft niet alleen te dienen om veroordeelden uit de gevangenis te houden en zo iets te doen in de strijd tegen de overbevolking. Beleidsmatig kan het ook gebruikt worden om aan gevangenisstraffen die anders wellicht niet zouden worden uitgevoerd, toch een gevolg te geven. Een dergelijke beleidslijn richt zich op het aanpakken van het zogenaamde “gevoel van straffeloosheid” in plaats van op verlichten van capaciteitsproblemen in de gevangenissen. Meer uitvoering van straffen dus. In 2012 lanceerde de minister van Justitie daarom een nieuwe vorm van elektronisch toezicht voor de uitvoering van de echt korte straffen. Om precies te zijn gaat het om “veroordeelden tot een of meer vrijheidsbenemende straffen waarvan het uitvoerbaar gedeelte drie jaar gevangenis niet te boven gaat en waarvan het nog te ondergane gedeelte tot de toelaatbaarheidsdatum van de voorlopige invrijheidstelling twee maanden of minder bedraagt”.

Voor deze categorie veroordeelden heeft de minister van Justitie de thuisdetentie met stemherkenning of *Voice* ingevoerd en wil dit, na proefdraaien met veroordeelden voor de gevangenissen van Antwerpen, Brugge en Vorst, implementeren in zowat een derde van de Belgische gevangenissen. Thuisdetentie wordt gezien als de eenvoudige variant

van het elektronisch toezicht: geen enkelband maar een toestel dat de veroordeelde opbelt en via spraakherkenning – de veroordeelde spreekt dan bv. iets in als “*de leeuw is de koning van de dieren*” – controleert of de veroordeelde echt aanwezig is en of de juiste persoon opneemt. Er is een eenvoudig uurschema waarin in zekere mate rekening kan gehouden worden met het werkrooster van de betrokkene. Voor de justitiehuzen is geen bijkomend werk voorzien omdat ze geen rol krijgen toebedeeld. De directeur van de gevangenis beslist zonder enige vorm van maatschappelijk onderzoek. Een technicus van het NCET installeert het toestel en het NCET volgt op vanuit Brussel. Verder moeten de veroordeelden zelf hun plan trekken. Dat geldt ook voor de huisgenoten van een veroordeelde die op zijn domicilieadres op die manier onder toezicht wordt gesteld. Aan hen wordt wellicht niets meer gevraagd of zelfs maar gezegd.

4. ENKELBANDEN MET GPS IN HET KADER VAN DE VOORLOPIGE HECHTENIS

Terwijl de thematiek van het elektronisch toezicht via debatten rond voorlopige hechtenis in België is geïntroduceerd, heeft het heel lang geduurd vooraleer op dat vlak concrete stappen werden ondernomen. In 2008 vroeg de minister van Justitie een studie aan over de voorlopige hechtenis waarin ook zou worden nagegaan of elektronisch toezicht als een alternatief daarvoor zou kunnen dienen. Deze studie, waarover ook in dit blad werd gerapporteerd (MAES, 2012), was zeker niet onverdeeld positief. Een mirakeloplossing voor de (te) grote aantallen opgesloten beklagden was het zeker niet, wel “*een beleidsmaatregel die een bijkomende (en wellicht zware) budgettaire inspanning zal vergen, met een naar waarschijnlijkheid eerder bescheiden – zeker geen substantiële – impact op de omvang van de beklagdenpopulatie in onze gevangnissen, die bovendien is omgeven door tal van juridische en praktisch-organisatorische vraagstukken.*” (MAES et al., 2011: 14)

Verder in dit blad kan u lezen dat deze evaluatie de wetgever niet heeft gehinderd om op 27 december 2012 een wet houdende diverse bepalingen betreffende justitie te stemmen waarin het elektronisch toezicht in het kader van de voorlopige hechtenis mogelijk wordt gemaakt. Bij inwerkingtreding van die wet zal de hechtenis onder toezicht mogelijk zijn waarbij de verdachte op een toegewezen verblijfplaats zijn hechtenis ondergaat. De technologie die daarvoor wordt gebruikt is anders dan deze bij de “gewone” enkelbanden waarbij enkel kan worden gecontroleerd of de veroordeelde zich thuis bevindt. Met de GPS-technologie die voor verdachten wordt gebruikt, zal de exacte locatie van de onder toezicht gestelde kunnen worden bepaald en gecontroleerd. Dit is een veel verdergaande controlevorm die een permanente monitoring van komen en gaan mogelijk maakt. De onderzoekersrechtters lijken niet enthousiast en zullen wellicht door de GPS-toepassing moeilijk kunnen worden overtuigd (Daems, 2012). Vluchten en collusie zal met GPS net zo min als met een gewone enkelband kunnen verhinderd worden. Wie wil vluchten doet dat en kan dat ongezien doen door zich van het trackingsysteem te ontdoen. Wel zal de verdachte nu gevolgd kunnen worden in het kader van mogelijk opgelegde voorwaarden. Wie voor periodes het huis mag verlaten maar niet in een bepaalde buurten mag komen, kan zo worden gemonitord.

Hoe een en ander precies zal worden ingevuld en uitgevoerd is nog niet duidelijk. Het ziet er niet naar uit dat de onder toezicht gestelden hun huis ook zullen mogen verlaten voor andere zaken (werk, begeleiding ...) dan hetgeen hun in het kader van hun strafzaak wordt gevraagd. Er zijn dan ook weinig aanwijzingen dat veel zal worden geïnvesteerd in de niet-technologische randvoorwaarden van dit systeem. Door de aard van de voorlopige hechtenis moeten beslissingen over elektronisch toezicht op zeer korte termijn en met een minimum aan informatie genomen worden. Hun impact is evenwel enorm. Voorlopige

hechtenis is, ondanks tussentijdse evaluaties, in vele gevallen geen kwestie van dagen zoals bij de thuisdetentie. Vaak zijn het maanden, zelfs jaren. Hoe zullen onderzoeksrechters dit allemaal inschatten? Een voorafgaand sociaal onderzoek kan in dat verband niet, maar hoe zal men weten of de verdachte thuis echt wel terecht kan? En hoe worden de voorwaarden bepaald? Zullen die de betrokkene toelaten zijn werk te behouden? Zal er enige begeleiding zijn van de verdachte onder toezicht en zijn omgeving? Of zijn dat allemaal kwesties die de verdachte zelf maar moet oplossen?

5. ENKELBAND ALS AUTONOME STRAF

Sinds 2004 staat het elektronisch als door de rechter op te leggen autonome straf (naast de gevangenisstraf, werkstraf en geldboete) ook op de politieke agenda. Hoewel in een daarover aangevraagd onderzoek (GOOSSENS *et al.* 2005; GOOSSENS EN MAES, 2009) heel wat vragen werden gesteld bij de nood aan deze nieuwe straf, de wijze waarop dit in België zou kunnen worden geïmplementeerd en de mogelijke gevolgen van de invoering ervan (zoals bv. *net widening*), bleef het thema beleidsmatig met *ups* en *downs* spelen. In het Parlement werden al verschillende voorstellen over dit thema ingediend. Momenteel is een voorstel in bespreking (PARL. ST., KAMER, 2010-2011) dat vooral de huidige uitvoeringspraktijk m.b.t. straffen tussen de 6 maanden en 3 jaar viseert. Het voorstel is dat de rechter elektronisch toezicht kan opleggen als hoofdstraf indien een feit van die aard is om met een politiestraf of een correctionele straf gesanctioneerd te worden. Behoudens voor enkele in de wet opgenomen feiten, is het elektronisch toezicht dus voor nagenoeg alle feiten (eventueel via denaturatie) denkbaar. Wanneer de rechter elektronisch toezicht oplegt, legt hij tevens een vervangende gevangenisstraf of geldboete op. De duur van het elektronisch toezicht zou minstens 7 dagen en ten hoogste één jaar bedragen. Justitieassistenten zouden de veroordeelde “volgen” en de “concrete invulling van de straf” bepalen na de veroordeelde te hebben gehoord en rekening te hebben gehouden met zijn opmerkingen. Het zal uitkijken zijn naar hoe dit zal lopen en worden ingevuld. Zullen rechters, want dit is enkel optioneel voorzien, een voorafgaand sociaal verslag of beknopt voorlichtingsverslag vragen vooraleer elektronisch toezicht op te leggen? Wat is de rol van de huisgenoten? Blijkens het voorstel hebben zij geen stem in dit debat. Nochtans zullen zij tot mogelijk één jaar hun huis met een veroordeelde moeten delen. Hoewel het nog onduidelijk blijft wat van de justitieassistenten zal worden gevraagd en welke begeleiding, opvolging en flexibiliteit mogelijk is, lijkt het in het licht van de ontwikkelingen bij andere vormen van elektrisch toezicht weinig waarschijnlijk dat meer dan een zeer lichte versie van het Belgisch model zal worden gehanteerd.

6. BESLUIT

Het elektronisch toezicht is in België uitgegroeid tot een ware hype en wordt in vele varianten toegepast of uitgedacht. De motieven waren initieel in belangrijke mate geïnspireerd op het geloof dat dit een zinvol alternatief is voor de gevangenisstraf als dit voor de juiste mensen wordt gebruikt en goed wordt begeleid. Dat laatste aspect is nagenoeg volledig verdwenen. Elektronisch toezicht wordt nu vooral gebruikt in een beleid dat iets wil doen aan de overbevolking van de gevangenissen en, steeds meer, aan het gevoel van straffeloosheid dat ons wordt toegeschreven (BEYENS EN KAMINSKI, 2013).

In deze beleidslijn wordt opvallend veel verwacht van de techniek en veel minder geïnvesteerd in de inhoudelijke omkadering van het elektronisch toezicht. Het Belgische model waarin begeleiding en flexibiliteit een belangrijke rol spelen is verbouwd tot een

koud toezichtstelsysteem waarbij verdachten, veroordeelden en mensen in hun omgeving vooral hun eigen plan moeten trekken. Meer dan een technicus van het NCET zullen ze in vele gevallen nooit zien.

De keuze voor een dergelijk model van elektronisch toezicht is om meerdere redenen niet verstandig. Sommige doelstellingen in de strijd tegen de straffeloosheid zullen wellicht wel worden gehaald. Meer elektronisch toezicht zal meer straffen (uitvoeren) mogelijk maken. Of op die manier echt iets zal gebeuren aan de capaciteitsproblemen in de gevangenis, is zeer twijfelachtig (zie bv. REKENHOF 2011). Wat zeker is, is dat de randvoorwaarden voor het opleggen en uitvoeren van elektronisch toezicht nieuwe stijl ontoereikend zijn om deze straf of maatregel een zinvolle invulling te geven. Belevingsstudies (ROBERT en STASSART, 2009; VANHAELEMEESCH en VANDER BEKEN, 2012; VANHAELEMEESCH 2012) geven aan dat elektronisch toezicht een zeer ingrijpende aangelegenheid is met enorme consequenties en verantwoordelijkheden voor de betrokkene en zijn omgeving. Het bestaan van een geïndividualiseerd en begeleid traject zoals dat in het Belgisch model het geval was, maakte het elektronisch toezicht in vele gevallen leef- en uitvoerbaar. Dit valt nu steeds meer weg. Elektronisch toezicht is een koud en technologisch standaardrecept geworden waarin de overheid van in de verte toekijkt hoe de betrokkene zelf zijn straf organiseert. Met dit bijna blind toezichtdispositief nemen de beleidsmakers bovendien enorme risico's en kan het niet anders dat een en ander ooit eens flink misgaat. Uit het Dutroux-verleden zou men toch moeten weten waartoe niet-goed omkaderde en amper begeleide alternatieven voor de gevangenisstraf kunnen leiden. Ik zou in elk geval niet hopen dat Spiderman ook dan redding zal kunnen brengen.

REFERENTIES

- BEYENS, K. (1996). Elektronisch toezicht. Een oplossing voor de Belgische strafrechtsbedeling? *Panopticon*, 17(5), 473-498.
- BEYENS, K., SNACKEN, S. en ELAERTS, C. (1992). *Privatisering van gevangnissen*. Brussel: VUB-Press.
- BEYENS, K. en DEVRESSE, M.-S. (2009). Elektronisch toezicht in België tussen 2000 en 2005. Een terugblik op de toekomst. In DAEMS, T., DE DECKER S., ROBERT, L. en VERBRUGGEN F. (Ed.), *Elektronisch toezicht. De virtuele gevangenis als reële oplossing?* Leuven: Universitaire Pers, 61-74.
- BEYENS, K. en KAMINSKI, D. (2013). Is the sky the limit? Eagerness for electronic monitoring in Belgium. In NELLIS, M., BEYENS, K. en KAMINSKI, D. (Ed.), *Electronically monitored punishment. International and critical perspectives*. Abingdon: Routledge, 150-171.
- DAEMS, T. (2012). De purperen pilletjes van Justitie. *De Juristenkrant*, 19 december, 17.
- DAEMS, T., DE DECKER, S., ROBERT, L. en VERBRUGGEN, F. (2009). Een decennium elektronisch toezicht in België. In DAEMS, T., DE DECKER S., ROBERT, L. en VERBRUGGEN F. (Ed.), *Elektronisch toezicht. De virtuele gevangenis als reële oplossing?* Leuven: Universitaire Pers, 1-7.
- DECLERCO, R. (1974). Actuele problemen inzake voorlopige hechtenis. *Rechtskundig Weekblad*, 1974-1975, 258-306.
- DE WILDE, L. (1982). Alternatieve voorlopige hechtenis. *Panopticon*, 3(2), 156-158.
- GOOSSENS, F., MAES, E., DELTENRE S. en VANNESTE C. (2005). *Onderzoek met betrekking tot het invoeren van het elektronisch toezicht als autonome straf*. Brussel: Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie.
- GOOSSENS, F. en MAES, E. (2009). Elektronisch toezicht als autonome straf: het NICC-onderzoek in een notendop. In DAEMS, T., DE DECKER S., ROBERT, L. en VERBRUGGEN F. (Ed.), *Elektronisch toezicht. De virtuele gevangenis als reële oplossing?* Leuven: Universitaire Pers, 35-59.

- GOOSSENS, S. (2009). Elektronisch toezicht als efficiënte en effectieve vorm van strafuitvoering: waar staan we? In DAEMS, T., DE DECKER S., ROBERT, L. en VERBRUGGEN F. (Ed.), *Elektronisch toezicht. De virtuele gevangenis als reële oplossing?* Leuven: Universitaire Pers, 78-83.
- MAES, E. (2012). Elektronisch toezicht in het kader van de voorlopige hechtenis. Enkele beschouwingen over een aantal juridisch-technische en praktisch organisatorische aspecten. *Panopticon*, 33(2), 110-124.
- MAES, E., MINNE, B., DE MAN, C. & VAN BRAKEL, R. (2011). Naar elektronisch toezicht in het kader van de voorlopige hechtenis? Waarom de invoering ervan, vanuit het oogpunt van een vermindering van de gevangenispopulatie, toch niet meteen de meest aangewezen strategie is. *Fatik. Tijdschrift voor Strafbeleid en Gevangeniswezen*, 29(129), 6-14.
- PARL. ST., KAMER, 2010-2011, nr. 1042/001, Wetsvoorstel tot invoering van het elektronisch toezicht als autonome straf ingediend door mevrouw Carina van Cauter c.s.
- PARL. ST., SENAAAT, 1988-1989, nr. 658-2, Wetsontwerp betreffende de voorlopige hechtenis. Verslag uitgebracht namens de Commissie voor de Justitie door de heer Arts.
- ROBERT, L. en STASSART, E. (2009). Onder elektronisch toezicht gestelden aan het woord: krachtlijnen uit het eerste Belgisch onderzoek. In DAEMS, T., DE DECKER S., ROBERT, L. en VERBRUGGEN F. (Ed.), *Elektronisch toezicht. De virtuele gevangenis als reële oplossing?* Leuven: Universitaire Pers, 9-33.
- REKENHOF (2011). *Maatregelen tegen de overbevolking in de gevangnissen. Verslag van het Rekenhof aan de Kamer van Volksvertegenwoordigers*. Brussel.
- VANHAELEMEESCH, D. (2012). La maisonnée sous surveillance électronique. *Journal du Droit des Jeunes*, N° 311, 18-22.
- VANHAELEMEESCH, D. & VANDER BEKEN, T. (2012) Electronic monitoring: convicts' experiences in Belgium. In: COOLS, M. et al. (Eds.). *Social conflicts, citizens and policing. Governance of Security Research Paper Series*. Antwerpen-Apeldoorn: Maklu, 79-98.
- VERBEKE, N. (1982). Reactie van het Antwerps Advocatenkollektief op het alternatief voor voorlopige hechtenis van Advokaat-Generaal L. De Wilde, *Panopticon*, 3(4), 469.